

**Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького**

ЛОГІНОВА Наталія Іванівна

УДК: 378.14 + 378.126

**ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

13.00.04 – „Теорія і методика професійної освіти”

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському ордену Леніна інституті Сухопутних військ, Міністерство оборони України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент **СЕМЕНОВА Алла Василівна**, Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, кафедра педагогіки, доцент кафедри.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент **РОГОВА Тетяна Володимирівна**, Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, кафедра загальної педагогіки, професор кафедри;

кандидат педагогічних наук, доцент **СЕРДЮК Юрій Іванович**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кафедра педагогіки та психології, начальник кафедри.

Захист відбудеться “22” лютого 2008 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.705.03 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка,46, м. Хмельницький, 29003.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

Автореферат розісланий “ 17 ” січня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

О. В. Торічний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх офіцерів зумовлено необхідністю виконання концептуальних положень Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті та Концепції військової освіти в Україні, в яких одним з пріоритетних напрямів розвитку військової освіти є її особистісна орієнтація. Однією з головних проблем у підготовці військових фахівців є поєднання масового і індивідуального навчання, посилення підходу до кожної особистості, персоналізація підготовки. Така персоналізація ґрунтується на принципах особистісно орієнтованої освіти, оскільки освіта в такому разі спрямована на самовизначення та самореалізацію особистості. Отже, необхідно будувати військово-професійну підготовку у такий спосіб, щоб створювати майбутньому офіцеру можливості розвитку своєї індивідуальності, виявляти себе в міжособистісних відносинах і робити свій внесок у розвиток інших людей.

Питання персоналізації досліджували такі вчені, як М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Давидов, Е. Муньє, В. Слободчиков, А. Петровський та інші. Особливості персоналізації у педагогічній науці досліджує Т. Рогова. Проте, аспект персоналізації підготовки фахівців у вищій військової школі з позиції професійної педагогіки до теперішнього часу не набув належного відображення в педагогічній літературі. На сучасному етапі стан справ щодо організації та здійснення підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах України є предметом дослідження таких провідних педагогів, як: І. Біжан, І. Грязнов, В. Калошин, І. Руснак, М. Нещадим, В. Ягупов та ін.

Сучасний стан військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в умовах технократизму та інформатизму, що відбуваються в суспільстві, характеризується низкою суперечностей: між зростаючими вимогами до військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів та усталеною практикою процесу навчання у ВВНЗ, що в значній мірі має репродуктивний характер; між підвищенням інформаційно-технічного рівня сучасного озброєння та військової техніки і науково-методичними розробками для опанування необхідними знаннями та навичками та потребами у курсантів розвитку індивідуальності, можливості виявляти себе у міжособистісних відносинах.

Натомість дослідницька увага вчених до виявлення та формування педагогічних умов щодо професійної підготовки майбутніх військових фахівців, відсутність визначення й обґрунтування структурної моделі персоналізації підготовки не дає можливості стверджувати про достатню вивченість окреслених проблем. Крім того, як засвідчив аналіз наявного наукового фонду, аспекти врахування педагогічних умов, їх особливості, відносно формування персональності майбутніх військових фахівців взагалі не вивчалися. Актуальність, недостатня наукова і методична розробка зазначених питань, а також необхідність вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців у теорії і

практиці професійної військової освіти й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: „Персоналізація підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах науково-дослідної тематики: „Формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів як громадян України” – шифр „Патріот України – 1” та „Розробка елементів системи дистанційної освіти вищого навчального закладу” – шифр „Відстань”. Автором досліджувалась проблема процесу персоналізації підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса) (протокол № 4 від 25 листопада 2004 року) та узгоджена в раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 10 від 21 грудня 2004 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель процесу персоналізації підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Гіпотеза дослідження – процес персоналізації підготовки майбутніх офіцерів відбуватиметься продуктивно, якщо реалізувати модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців, що передбачає створення педагогічних умов: використання сучасних інформаційних технологій навчання, застосування інтерактивних методів навчання та непряме управління навчальною діяльністю.

Завдання дослідження:

1. Конкретизувати сутність понять „персоналізація підготовки майбутніх військових фахівців”, „персональність майбутніх військових фахівців” на сучасному етапі підготовки військових фахівців.

2. Науково обґрунтувати структуру персональності майбутніх військових фахівців, конкретизувати її компоненти, критерії та рівні.

3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що сприяють формуванню персональності майбутніх фахівців військових спеціальностей.

4. Розробити та експериментально перевірити модель процесу персоналізації підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Предмет дослідження – процес персоналізації підготовки майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі.

Методологічними засадами дослідження стали філософські положення про соціальну природу особистості, детермінацію діяльності об’єктивними та

суб'єктивними чинниками. Методологічними орієнтирами дослідження постали концептуальні положення про взаємозв'язок та взаємообумовленість педагогічних явищ і процесів; положення теорії пізнання про системно-організовану професійну діяльність та особистісно орієнтоване навчання.

Теоретичними джерелами дослідження стали наукові доробки щодо специфіки професійної праці (А. Семенова, В. Серіков, О. Цокур та ін.); результати наукових досліджень, присвячених загальним питанням персоналізації (М. Бахтін, В. Давидов, О. Леонт'єв, О. Лосєв, Е. Мун'є, А. Петровський, Т. Рогова, В. Слободчиков та ін.); праці, в яких відображено сутність професійної підготовки військових фахівців, що становлять основу для визначення професійних умінь майбутніх фахівців військових спеціальностей (І. Біжан, І. Грязнов, В. Калашин, М. Нецадим, І. Руснак, В. Ягупов та ін.); загальні питання інноваційних технологій навчання (В. Беспалько, І. Богданова, О. Пехота, Ю. Машбиц, Е. Полат, О. Пометун та ін.).

Методи дослідження: – *теоретичні*: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної та військової літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх військових фахівців з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування проблеми персональності майбутнього військового фахівця, а також інформації, що була одержана, передового та власного досвіду щодо забезпечення відповідних педагогічних умов; усвідомлення науково-теоретичних і дослідних даних для побудови моделі персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців; *емпіричні*: анкетування, інтерв'ю, бесіди, тестування викладачів, курсантів з метою визначення компонентів персональності в навчальному процесі вищих військових навчальних закладів; *обсерваційні* (спостереження, ранжування, рейтинг, методи експертної оцінки та узагальнення незалежних характеристик) з метою визначення рівнів сформованості персональності майбутніх офіцерів; *педагогічний експеримент* (діагностувальний, констатувальний, формувальний етапи) з метою перевірки дієвості моделі формування персональності майбутніх військових фахівців; *математичної статистики*: статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація для визначення ефективності використання моделі процесу персоналізації підготовки майбутніх офіцерів.

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Одеського ордена Леніна інституту Сухопутних військ. Експериментальною роботою було охоплено 202 курсанта.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше: конкретизовано сутність і структуру „персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців”, „персональності майбутніх військових фахівців”; здійснено компонентний аналіз професійної персональності

майбутніх фахівців військових спеціальностей, визначено її структура, критерії та рівні; теоретично обґрунтовано процес персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців та розкрито взаємозв'язок педагогічних умов, що сприяють більш продуктивному формуванню персональності майбутніх військових фахівців;

дістало подальшого розвитку застосування інтерактивних методів навчання у формуванні персональності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено і перевірено модель процесу персоналізації підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі, спрямованої на формування персональності майбутніх військових фахівців з реалізацією визначених педагогічних умов. Матеріали дослідження знайшли практичне відображення в розробці й упровадженні спецкурсу „Основи персональності майбутніх військових фахівців” в межах дисциплін „Інформатика” та „Використання ПЕОМ для рішення військово-прикладних завдань”.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Одеського ордена Леніна інституту Сухопутних військ (акт про впровадження № 1/46/859 від 18 травня 2005 р.), Львівського інституту Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету „Львівська політехніка” (акт про впровадження протокол № 4 від 20 квітня 2007 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних концептуальних положень; використанням системи методів дослідження, адекватних його предмету, меті і завданням; якісним та кількісним аналізом експериментальних даних; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези; репрезентативністю вибірки досліджуваних.

Особистий внесок здобувача: у статті „Дистанційне навчання в системі безперервної професійної освіти”, що написана у співавторстві з І. Данилюком, здобувачеві належить розробка питання про засоби дистанційного навчання; у посібнику „Основы информатики и вычислительной техники”, що написаний у співавторстві з С. Ємельяновим, Р. Чанишевим, В. Якуткою, здобувачеві належить розробка практичних занять з теми „Створення текстових та графічних документів”; у науково-методичній розробці „Основные пути внедрения элементов дистанционного обучения в учебном процессе Одесской национальной юридической академии”, що написана у співавторстві з С. Ємельяновим і І. Яковлевим, здобувачем визначені особливості застосування платформи IBM Lotus LMS і системи xDLS, для розробки дистанційних курсів; у посібнику „Основы построения баз данных” здобувачеві належить розробка практичних занять, пов'язаних з використанням баз даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на міжнародній науково-практичній конференції „К. Д. Ушинський і сучасність: пріоритетні напрями розвитку професійної освіти” (м. Одеса, 2004), всеукраїнській науково-практичній конференції „Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя – вихователя – викладача” (м. Київ, 2005), науково-практичної конференції „Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України” (м. Харків, 2006), молодіжних наукових конференціях „Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці та професійній діяльності правознавців” (м. Одеса, 2005–2006), наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії „Правове життя сучасної України” (м. Одеса, 2006).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 18 друкованих працях, 14 з них – одноосібних, 6 з них – у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 163 сторінки. У тексті ілюстративний матеріал поданий у 13 таблицях та 25 рисунках. Список використаних джерел налічує 222 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження, розглянуто його методологічні та теоретичні засади, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, подано дані щодо апробації, впровадження одержаних результатів та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – „**Теоретичні засади процесу персоналізації підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі**” – проаналізовано стан наукової літератури з проблеми процесу персоналізації підготовки взагалі та майбутніх військових фахівців зокрема; конкретизовано сутність понять „персоналізація підготовки майбутніх військових фахівців” і „персональність майбутніх військових фахівців”; подано структуру й охарактеризовано компоненти персональності майбутніх офіцерів.

Аналіз досліджень з проблем підвищення якості підготовки майбутніх військових фахівців у ВВНЗ (І. Біжан, О. Бойко, І. Грязнов, М. Жиленко, В. Калошин, М. Нещадим, В. Ройлян, І. Руснак, Ю. Сердюк, В. Телелим, А. Троц, В. Ягупов та інші) свідчить про необхідність оновлення підходів до організації навчально-виховного процесу, вибору більш досконаліх і пошук нових форм і методів навчальної роботи. Метою використання такого підходу є: навчати майбутніх офіцерів тому, що реально може знадобитись у подальшій

військово-професійній діяльності та контролювати ступінь опанування необхідними знаннями, розвитку умінь та навичок.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури дозволив стверджувати, що у процесі підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ на сучасному етапі розвитку освіти в Україні однією з головних проблем у навчанні майбутніх офіцерів є проблема поєднання масового і індивідуального навчання, посилення підходу до кожного курсанта, персоналізація підготовки.

Персоналізація підготовки спирається на принципи особистісно орієнтованої освіти. Особливість такої освіти полягає тому, що особистість сама програмує, організовує, реалізує, опановує і привласнює, переводить у свою невідчужувану власність (І. Якіманська, О. Пехота, В. Стасюк). На думку М. Нещадима особистісно орієнтована освітня діяльність військовослужбовця, спрямована на самовизначення та самореалізацію особистості у процесі навчання і майбутньої військово-професійної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури (М. Бахтін, В. Давидов, К. Дворецька, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, О. Лосєв, Е. Муньє, А. Петровський, В. Слободчиков та інші) щодо персоналізації дозволив конкретизувати персоналізацію як процес віддзеркалення та взаємодії особистості в життєдіяльності інших людей, у суспільному житті, результатом якого є сформована персональність.

У дослідженні було конкретизовано поняття персоналізації підготовки майбутніх офіцерів, як специфічно організований процес військово-професійної підготовки майбутнього офіцера, спрямований на розвиток індивідуальних здібностей особистості, реалізацію прагнень особистості до розвитку зв'язків між особистостями, які перетворюються в індивідуальні та на прагнення особистості зробити внесок в розвиток індивідуальності інших особистостей.

Реалізація процесу персоналізації підготовки майбутніх офіцерів виявляє, враховує й розвиває індивідуальні здатності курсантів, створює та вдосконалює індивідуальний стиль мислення, самодіяльності; встановлює, розвиває і вдосконалює зв'язки між тими, хто навчається, і тими, хто навчає, які виступають як індивідуальності. Тому під час навчання майбутніх офіцерів доцільно використовувати ідеї персоналізації, оскільки вони розвивають особистісні творчі здібності в контексті майбутньої професійної діяльності військовослужбовця, його інформаційну культуру. Формування навчальної діяльності враховує всі три складових персоналізації не тільки як спосіб здобуття знань, а також є одним з напрямів розвитку особистості курсантів.

Аналіз теоретичних посилань щодо поняття військово-професійної діяльності (О. Бойко, І. Грабовський, С. Кубіцький, В. Моїсєєв, В. Ройлян, В. Ягупов та інші) дав змогу визначити особливості військово-професійної діяльності такі, як мотиви вибору професії, професійну спрямованість (позитивне ставлення до професії, настановлення на професійну діяльність),

професійно значущі якості особистості; широкий обсяг знань, практичних умінь і навичок майбутньої військово-професійної діяльності; емоційні та вольові властивості майбутнього військового фахівця, його стан; усвідомлення військово-професійних завдань майбутньої діяльності; вміння моделювати військово-професійні процеси і явища; вміння здійснювати самоконтроль набутих знань; здібності до самовираження.

Ураховуючи виокремлені складові процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців і особливості військово-професійної діяльності було конкретизовано компоненти персональності майбутніх офіцерів: особистісний, міжособистісний та професійний.

Різнобічний аналіз персональності майбутнього військового фахівця дозволив віднести до компонентів персональності такі елементи: до особистісного – адаптаційний, індивідуалізаційний та самореалізаційний; до міжособистісного – інтеграційний, діяльнісний і комунікативний; до професійного – мотиваційний, пізнавальний та компетентнісний.

Резюмуючи вищезазначене, персональність майбутнього військового фахівця – це сукупність особистісних, міжособистісних і професійних характеристик особистості військового фахівця, які віддзеркалюють продуктивність результатів навчання та спрямовані на професійно-особистісний саморозвиток та його вплив на розвиток інших.

У другому розділі – **„Педагогічні умови формування персональності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі”** – теоретично обґрунтовано процес персоналізації підготовки майбутніх офіцерів та розкрито взаємозв'язок педагогічних умов, що сприяли формуванню персональності майбутніх військових фахівців: використання сучасних інформаційних технологій навчання (ІТН), застосування інтерактивних методів навчання (ІМН) та непряме управління навчальною діяльністю.

На підставі проведеного аналізу наукової літератури (І. Богданова, П. Підкасистий, Н. Тализіна, В. Шолохович та інші) було визначено, що сучасні ІТН дозволяють підвищити рівень самоосвіти, мотивації навчальної діяльності, надають абсолютно нові можливості для творчості, набуття і закріплення різних військово-професійних навичок. Так, електронні версії дисциплін і тестові програми виявляли і розвивали індивідуальні здібності особистості, що віддзеркалює індивідуальну складову процесу персоналізації підготовки майбутніх офіцерів. Розвитку міжіндивідуальної складової процесу персоналізації підготовки сприяли моделюючі програми та електронне навчання. Вони дали змогу змоделювати реальні процеси військової діяльності, які спрямовані на формування у курсантів практичних умінь і навиків правильного прийняття рішень у різноманітних умовах, на розвиток командирських якостей і методичних навиків щодо керування підрозділами, вогнем і військовою технікою. Участь майбутніх офіцерів у спілкуванні через

мережу Інтернет за допомогою чатів, форумів, електронних конференцій сприяло розвитку метаіндивідуальної складової процесу персоналізації підготовки, оскільки кожний учасник такого спілкування висловлює свою точку зору, яка впливає на розвиток індивідуальності інших.

Активізацію пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів можливо реалізувати через використання ІМН. У ході аналізу наукової літератури (Б. Ананьєв, Ю. Антюхов, Н. Матяш, О. Пометун та інші) визначено, що ІМН дозволяють адаптуватися у військово-професійному середовищі за допомогою методів моделювання та проєктів, рольових та ділових ігор, які створюють різні військово-професійні ситуації (навчальні наради, розв'язання проблемних ситуацій у формі завдань з використанням тренажерів для імітації ігрових ситуацій). Всі ІМН сприяють розвитку компетентності майбутнього офіцера, тому що вони пов'язані зі здібністю вирішувати різні ситуації, які можуть виникнути в військово-професійній діяльності. ІМН спрямовані на розвиток культури спілкування, формування особистості, яка володіє технологіями саморозвитку і самоактуалізації, комунікативності у спілкуванні, соціально значущих якостей особистості, що допомагає реалізувати індивідуальну, міжіндивідуальну та метаіндивідуальну складові персоналізації підготовки майбутніх офіцерів.

На засадах аналізу наукової літератури з питань використання методів непрямого управління навчальною діяльністю (Н. Вишнякова, А. Занковський, Л. Карамушка, Н. Маслова, А. Семенова, Ф. Шрег та ін.) дійшли висновку, що таке управління спрямовано на розвиток особистісних якостей майбутніх офіцерів, розвиває міжособистісні стосунки між курсантами та формує їхні військово-професійні якості. Персоналізація підготовки майбутніх офіцерів у ході непрямого управління досягалася за допомогою методів бесід та дискусій, під час обговорення різних аспектів військово-професійної діяльності (директив, постанов, керуючих документів та ін.). Ситуативна маніпуляція в процесі персоналізації підготовки майбутніх офіцерів використовувалася викладачами в ході проведення ситуативних ігор, коли курсантам пропонувалися різні ситуації (консультації курсантів з різних питань, що виникають у повсякденній діяльності, розбір конфліктних ситуацій та ін.). Їх вирішення передбачало спільне обговорення, що сприяло розвитку міжособистісних відносин. Для персоналізації підготовки майбутніх офіцерів використання третьої сторони застосовувалося під час проведення бесід, на які запрошувалися офіцери, що мали досвід бойових дій, при виконанні миротворчих операцій. Цей метод був спрямований на розуміння професійних завдань, які доведеться вирішувати фахівцям в майбутньої військово-професійної діяльності. Отже, всі методи, які застосовуються при непрямому управлінні навчальною діяльністю розвивають індивідуальні здатності особистості. Це реалізує якості персональності майбутніх офіцерів, які відображаються в індивідуальній складовій процесу

персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців. Методи непрямого управління розвивають комунікативні навички і сприяють розвитку міжособистісних стосунків між курсантами. Тим самим реалізувалася міжіндивідуальна складова процесу персоналізації підготовки. Під час спілкування у процесі непрямого управління реалізувалася особистісна спрямованість на розвиток індивідуальностей інших особистостей, що реалізувала метаіндивідуальну складову процесу персоналізації підготовки.

У третьому розділі – „**Дослідно-експериментальна розробка моделі процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців**” – конкретизовано критерії та рівні персональності майбутніх офіцерів; розроблено й експериментально перевірено модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у ВВНЗ, що передбачала реалізацію визначених педагогічних умов.

Спираючись на визначення сутності основних понять дослідження, було виокремлено компоненти персональності майбутніх офіцерів, які й обрали за критерії оцінювання рівнів сформованості персональності (їх наявність чи відсутність). Загальний рівень сформованості персональності майбутніх військових фахівців обчислювався як сумарне значення оцінки рівнів прояву за всіма компонентами. Було виокремлено чотири рівня сформованості персональності: низький, середній, достатній, високий.

Експериментальна робота з персоналізації підготовки майбутніх фахівців проводилася на першому та четвертому курсах загальновійськового факультету Одеського інституту Сухопутних військ для того, щоб порівняти динаміку формування персональності у майбутніх офіцерів, які тільки прийшли навчатися (першокурсники) та курсантів, які вже мали деякий практичний досвід про майбутню військово-професійну діяльність (четвертокурсники).

Для діагностики рівнів сформованості персональності за означеними критеріями використовувалася шкала, що складалася з трьох відрізків за кожним із компонентів персональності майбутніх офіцерів. Максимально кожний компонент персональності майбутніх військових фахівців оцінювався чотирма балами. Оцінка проводилася за кожним компонентом окремо.

Результати діагностики сформованості персональності майбутніх офіцерів на констатувальному етапі експерименту засвідчили, що низький та середній рівні мають загалом 174 курсанта (39,6 % – низький рівень; 46,5 % – середній рівень) і тільки 28 курсантів (12,4 % – достатній рівень; 1,5 % – високий рівень) мають сформованість персональності на високому та достатньому рівнях.

Розроблено модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі. Вона складається з таких складових: мета, діагностики, педагогічні умови, рівні, блоки завдань, результат (Рис.).

Попередня аналітико-оцінна діагностика пов'язана з необхідністю аналізувати рівень сформованості персональності майбутніх офіцерів, порівнювати досягнуті результати з цілями персоналізації підготовки, оцінювати ці результати. Залежно від результатів цієї діагностики, курсант отримував завдання з різних блоків завдань. Для здійснення переходу від одного рівня до більш високого, було передбачено також систему діагностики, яка дозволяла викладачу розуміти ті зміни, що відбулись у свідомості курсантів та коректувати подальші педагогічні впливи.

Модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у ВВНЗ складається з імітаційного, конструктивного, імпровізаційного та акмеологічного блоків. У процесі навчання за завданнями кожного блоку були реалізовані всі визначені педагогічні умови. Тобто завдання розроблялись як на підставі ІТН (електронні посібники, використання мережі Інтернет для пошуку інформації та спілкування за допомогою чатів, форумів і ін.), так і використовувалися ІМН (мозковий штурм – обговорення директив, постанов та інших керуючих документів, тренінг-нарада з прийому справ та керування господарством роти та ін.) і методи непрямого управління навчальною діяльністю майбутніх фахівців (використання третьої сторони, ділова гра “Робоча карта командира” та ін.).

До виконання завдань імітаційного блоку переходили всі майбутні офіцери, які за результатами попередньої аналітико-оцінної діагностики засвідчили низький рівень сформованості персональності. Головна мета блоку – розвинути вміння навчатися самостійно та залучати курсанта до пізнавальної діяльності щодо усвідомлення військово-професійних завдань майбутньої діяльності.

До виконання завдань конструктивного блоку переходили всі курсанти, які знаходилися на середньому рівні сформованості персональності за означеними критеріями. Такі завдання були спрямовані на конструювання та проектування змісту військово-професійної діяльності. Мета конструктивного блоку полягала в розвитку практичних навичок і вмінь військово-професійної діяльності.

Якщо за результатами діагностики майбутні військових фахівці виявляли достатній рівень сформованості персональності, то вони переходили до виконання завдань з імпровізаційного блоку. Блок передбачав удосконалення власних умінь і знань шляхом використання різних методів і форм навчання в нестандартних ситуаціях. Мета імпровізаційного блоку – навчити майбутніх офіцерів моделювати професійні процеси і явища.

Акмеологічний блок характеризувався професійним самовизначенням та самореалізацією майбутніх офіцерів у військово-професійній діяльності і розвитком індивідуалізації майбутнього офіцера, який має оптимальний рівень

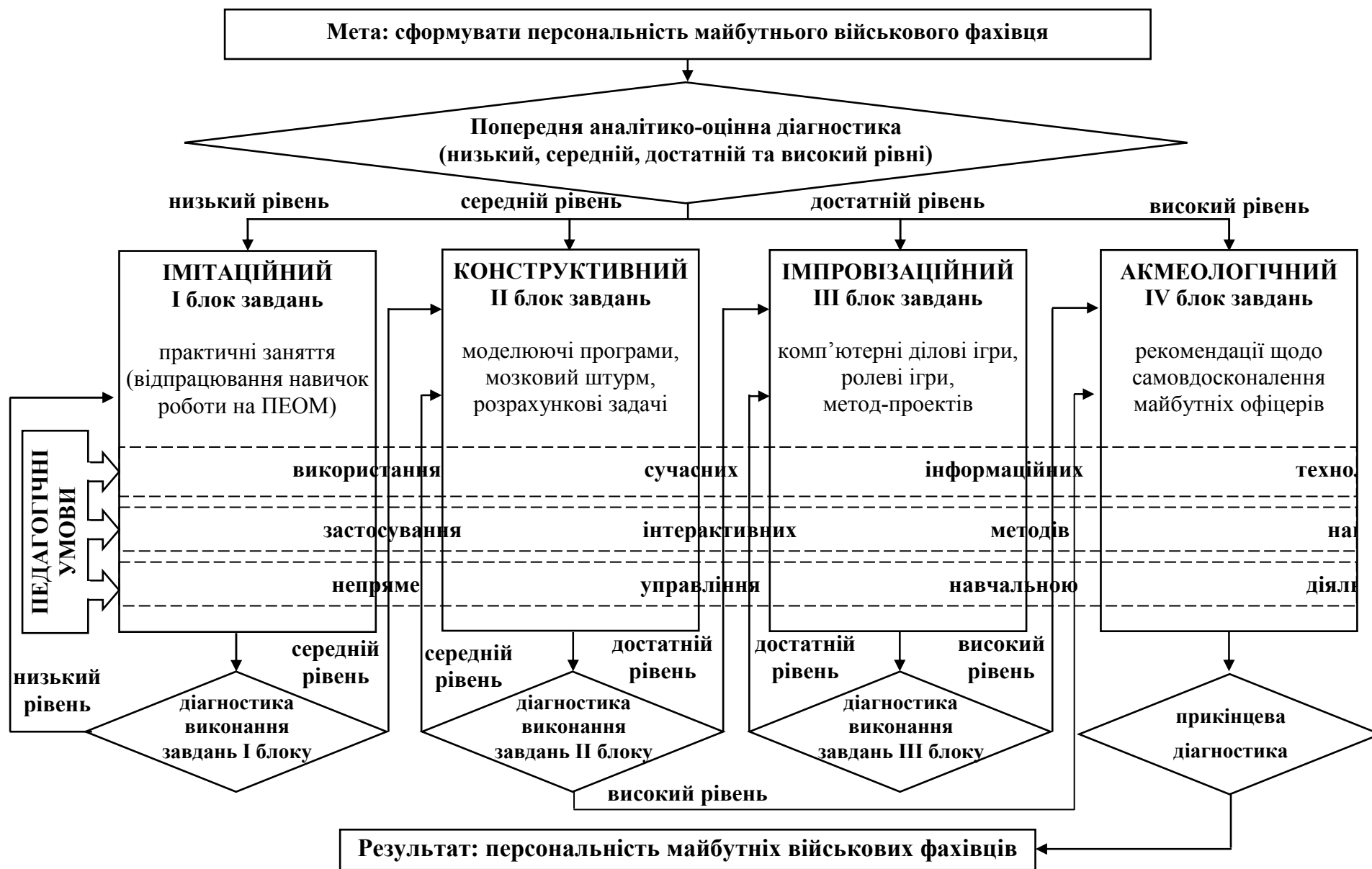

Рис. Модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у ВВНЗ

розвитку професійної самосвідомості. Тільки виконання завдань з цього блоку дає можливість стверджувати про високий рівень сформованості персональності майбутніх офіцерів, тому що вміння курсантів самостійно навчатися, здійснювати самоконтроль набутих знань, здатність до самовираження, здатність вирішувати професійні завдання та брати на себе відповідальність за їх розв'язання, вміння організовувати військово-професійну діяльність віддзеркалює якісну характеристику високого рівня сформованості персональності в майбутніх офіцерів.

Результатом процесу персоналізації підготовки постала сформована персональність майбутніх військових фахівців.

Для реалізації моделі процесу персоналізації підготовки майбутніх офіцерів розроблено спецкурс „Основи персональності майбутніх військових фахівців”, який читався на першому курсу в межах дисципліни „Інформатика”, а на четвертому курсі – в межах спецкурсу „Використання ПЕОМ для рішення військово-прикладних завдань”, оскільки визначені нами педагогічні умови реалізувались за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Було розподілено всіх респондентів, що брали участь в формульованому експерименті, на дві підгрупи на кожному курсі: контрольні (КГ), де експеримент не проводився, тобто заняття проводилися за традиційною методикою, та експериментальні (ЕГ), де було впроваджено розроблений спецкурс, який повністю відповідав змісту моделі процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у ВВНЗ і вміщував завдання щодо реалізації визначених педагогічних умов.

На прикінцевому етапі дослідження було проведено підсумкове діагностування рівнів сформованості персональності майбутніх офіцерів. Порівняльні дані зміни оцінок рівнів сформованості персональності на початковому та прикінцевому етапах у КГ та ЕГ подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльні дані зміни показників рівнів сформованості персональності майбутніх військових фахівців на початковому та прикінцевому етапах експерименту

Етап	Курс	Групи	Рівні							
			низький		середній		достатній		високий	
			абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
початковий	I	ЕГ-I (n = 41)	23	56,1	14	34,2	3	7,3	1	2,4
		КГ-I (n = 22)	12	54,5	7	31,9	2	9,1	1	4,5
	IV	ЕГ-IV (n = 55)	22	40	25	45,5	6	10,9	2	3,6
		КГ-IV (n = 24)	9	37,5	11	45,8	3	12,5	1	4,2
прикінцевий	I	ЕГ-I (n = 41)	9	22,0	16	39,0	10	24,4	6	14,6
		КГ-I (n = 22)	10	45,4	8	36,4	2	9,1	2	9,1
	IV	ЕГ-IV (n = 55)	3	5,5	10	18,1	25	45,5	17	30,9
		КГ-IV (n = 24)	5	20,8	12	50,0	4	16,7	3	12,5

Отже, аналіз експериментальних даних підтвердив правомірність висунутої нами гіпотези дослідження, оскільки відбулося значне підвищення рівнів сформованості персональності в експериментальних групах.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено процес персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у вищому військовому навчальному закладі. Конкретизовано сутність і структуру понять „персоналізація підготовки майбутніх військових фахівців”, „персональність майбутніх військових фахівців”. Здійснено компонентний аналіз, визначено критерії та рівні професійної персональності майбутніх офіцерів. Автором розроблено і експериментально перевірено модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців, що передбачає реалізацію відповідних педагогічних умов.

1. Персоналізація підготовки майбутніх військових фахівців – це специфічно організований процес військово-професійної підготовки майбутнього офіцера, спрямований на розвиток індивідуальних здібностей особистості, реалізацію прагнень особистості до розвитку зв'язків між особистостями, які перетворюються в індивідуальні та на прагнення особистості зробити внесок в розвиток індивідуальності інших особистостей.

Процес персоналізації підготовки майбутнього військового фахівця містить такі складові: індивідуалізовану; міжіндивідуалізовану; метаіндивідуалізовану.

Персональність майбутнього військового фахівця – це сукупність особистісних, міжособистісних і професійних характеристик особистості військового фахівця, які віддзеркалюють продуктивність результатів навчання та спрямовані на професійно-особистісний саморозвиток та його вплив на розвиток інших.

Сутність персональності майбутніх військових фахівців полягає в визначені соціального обумовленого особистісного утворення, що має три бази вияву у підготовці до військово-професійної діяльності:

– вияв персональності на загальному базисі відображає соціальний аспект її змісту. Це зміст відносно постійний, тому що знаходить своє віддзеркалення в інваріантності структури персональності в будь-якому вигляді військово-професійній діяльності;

– вияв персональності на особливому базисі відображає специфіку видів військово-професійної діяльності і забезпечується за рахунок модифікації інваріантного в досвіді військово-професійної діяльності. Ці модифікації детерміновані типологічно, відповідно до особливостей об'єкта та засобів професійної діяльності;

– вияв персональності на одиничному базисі відображає індивідуальну міру оволодіння й реалізації соціально-історичного і соціально-типового в її змісті.

2. Конкретизовано компоненти персональності майбутніх фахівців: особистісний, міжособистісний та професійний.

Особистісний компонент містить такі елементи: адаптаційний; індивідуалізаційний; самореалізаційний. До складу міжособистісного компонента входять такі елементи: інтеграційний; діяльнісний; комунікативний. Професійний компонент: мотиваційний; пізнавальний; компетентнісний.

Структура персональності майбутнього військового фахівця являє собою просторову модель динамічності прояву персональності майбутніх військових фахівців, яка віддзеркалює компоненти персональності і складові схеми процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців. Нижня основа просторової моделі є наявним ступенем персоналізованої підготовки, а верхня основа – це акмеологічний ступінь персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців.

За критерії персональності майбутніх військових фахівців було обрано елементи, за кожним компонентом персональності.

Під рівнем сформованості персональності майбутнього військового фахівця розумілася якісна та кількісна характеристика достатньо сформованих стійких властивостей, які визначають ступінь інтенсивності прояву кожної з характеристик її особистісного, міжособистісного та професійного компонентів, які взаємопов'язані між собою й утворюють цілісну і динамічну структуру. Конкретизовано чотири рівні сформованості персональності майбутніх військових фахівців: низький, середній, достатній, високий.

Для діагностики рівнів сформованості персональності використано шкалу, що складається з трьох відрізків за кожним із компонентів персональності майбутніх військових фахівців.

3. Визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що сприяли формуванню персональності майбутніх військових фахівців:

– сучасні інформаційні технології навчання – це сукупність апаратних, програмних та інформаційних засобів, спрямованих на формування особистості тих, хто навчається. Вони дають змогу підвищити рівень самоосвіти, мотивації навчальної діяльності, надають абсолютно нові можливості для творчості, набуття і закріплення різних військово-професійних навичок. Їх застосування забезпечує підвищення якості та результативності процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців, формує всі компоненти персональності;

– інтерактивні методи навчання – передбачають взаємодію викладача і курсанта, яка спрямована на розвиток особистості, що володіє технологіями саморозвитку і самоактуалізації, комунікативності у спілкуванні, соціально

значущих якостей особистості, допомагає реалізувати складові персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців;

– непряме управління навчальною діяльністю – це засіб опосередкованої координації процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців, який непрямо впливає на розвиток персональності військового фахівця та надає їй право вибору особистісної поведінки у ході навчання та в міжособистісних стосунках.

4. Розроблено й експериментально перевірено модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців, яка складається з чотирьох блоків: імітаційного, конструктивного, імпровізаційного, акмеологічного. У всіх блоках реалізувалися визначені педагогічні умови. На підставі моделі було розроблено спеціальний курс „Основи персональності майбутніх військових фахівців”.

Результати прикінцевого етапу дослідження засвідчили позитивну динаміку формування персональності майбутніх військових фахівців, у курсантів першого курсу високий рівень сформованості персональності на прикінцевому етапі збільшився на 12,2 %, а у курсантів четвертого курсу – на 27,3 %. Що дозволило стверджувати про продуктивність впровадження моделі процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі, що передбачає реалізацію визначених педагогічних умов.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань зазначеної проблеми. Воно відкриває перспективу для більш глибокого вивчення питань персоналізації підготовки майбутніх офіцерів з метою формування персональності майбутніх військових фахівців. А саме, удосконалення: науково-методичної роботи викладачів ВВНЗ в умовах застосування інтерактивних методів навчання; дослідження та розробка науково-методичних матеріалів, щодо персональності офіцерів, відповідно специфіці військово-професійної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Емельянов С. Л., Логинова Н. И., Чанышев Р. И., Якутко В. Ф. Основы информатики и вычислительной техники: Учебно-методическое пособие / Под общ. ред. С. Л. Емельянова. – Одесса: Юридическая литература, 2004. – 360 с.

2. Емельянов С. Л., Логинова Н. И., Яковлев И. А. Основные пути внедрения элементов дистанционного обучения в учебном процессе Одесской национальной юридической академии: Научно-методическая разработка / Под общ. ред. А. И. Панькова. – Одесса: Юридическая литература, 2004. – 80 с.

3. Логінова Н. І. Основи персональності майбутніх фахівців: Навчально-методичний посібник для курсантів, студентів та викладачів

військових та педагогічних вищих навчальних закладів. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. – 140 с.

4. Емельянов С. Л., Якутко В. Ф., Логинова Н. И. Основы построения баз данных: Учебно-методическое пособие. – Одесса: Юридична література, 2006. – 248 с.

5. Логінова Н. І. Аналіз світових тенденцій розвитку вищої професійної освіти // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К.: Логос, 2002. – Том XXXIII. – С. 83–90.

6. Данилюк І. А., Логінова Н. І. Дистанційне навчання в системі безперервної професійної освіти // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Збірник наукових праць. – Одеса, 2003. – Вип. 7 – 8. – С. 51–56.

7. Логінова Н. І. Використання технологій дистанційного навчання в традиційному навчальному процесі // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2004. – № 4–5. – С. 181–185.

8. Логінова Н. І. Технологія організації і проведення семінарських занять в ВНЗ // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Збірник наукових праць. – Одеса, 2004. – Вип. 5 – 6. – С. 97–104.

9. Логінова Н. І. Формування та розвиток персональності правознавців // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Збірник наукових праць. – Одеса, 2005. – Вип. 7 – 8. – С. 75–80.

10. Логінова Н. І. Зміст і результати експериментальної роботи з формування та розвитку персональності майбутніх фахівців // Збірник наукових праць № 39. – Частина II. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2007. – С. 116–122.

11. Логінова Н. І. Професійна персоналізація в освіті майбутніх правознавців // К. Д. Ушинський і сучасність: пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 жовтня 2004 р.). – Одеса, 2004. – Т. 2. – С. 57–60.

12. Логінова Н. І. Інтерактивні методи навчання у процесі персоналізації підготовки майбутніх фахівців // Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці та професійній діяльності правознавців: Матеріали I-ї молодіжної наукової конференції. – Одеса: Юридична література, 2005. – С. 57–61.

13. Логінова Н. І. Сутність персональності фахівців-правознавців // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць.

– Луганськ: Вид-во Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2005. – Вип. 3. – С. 98–104.

14. Логінова Н. І. Електронне навчання для професійного розвитку особистості майбутніх педагогів // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя-вихователя-викладача: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня – 1 квітня 2005 р.). – К.: НПУ, 2005. – С. 128–130.

15. Логінова Н. І. Використання інформаційних технологій навчання в ОНЮА // Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України: Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 11–12 квітня 2006 р.). – Харків: ХНУВС, 2006. – С. 40–44.

16. Логінова Н. І. Використання дистанційної системи навчання MOODLE для комп'ютерного тестування // Правове життя сучасної України: Тези доповідей 9-ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.). – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 284–286.

17. Логінова Н. І. Інформаційні технології в непрямому управлінні навчальною діяльністю майбутніх фахівців в умовах персоналізації підготовки // Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці та професійній діяльності правознавців: Матеріали II-ї молодіжної наукової конференції. – Одеса: Юридична література, 2006. – С. 59–64.

18. Логінова Н. І. Шляхи впровадження елементів дистанційного навчання // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. – Одеса, 2005. – Вип. 25. – С. 639–643.

АНОТАЦІЇ

Логінова Н. І. Персоналізація підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – „Теорія і методика професійної освіти”. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2007.

У дисертації вперше розроблено й науково обґрунтовано структуру процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців; розкрито сутність персональності майбутніх військових фахівців; виявлено критерії та рівні; визначено педагогічні умови, що сприяють формуванню персональності майбутніх офіцерів; розроблено методику діагностики рівнів сформованості персональності майбутніх військових фахівців, експериментальну модель процесу персоналізації підготовки майбутніх військових фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі. Матеріали дослідження

знайшли практичне відображення в розробці й перевірці спецкурсу „Основи персональності майбутніх військових фахівців”.

Ключові слова: персоналізація, персоналізація підготовки майбутніх військових фахівців, персональність майбутніх військових фахівців.

Логина Н. И. Персонализация подготовки будущих специалистов в процессе обучения в высшем военном учебном заведении. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – „Теория и методика профессионального образования”. – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. – Хмельницкий, 2007.

В диссертации впервые рассмотрена проблема персонализации подготовки будущих военных специалистов в процессе обучения в высшем военном учебном заведении.

В ходе исследования установлено, что персонализация подготовки будущих военных специалистов – это специфически организованный процесс военно-профессиональной подготовки будущего офицера, направленный на развитие индивидуальных способностей личности, реализацию стремлений личности к развитию связей между личностями, которые преобразовываются в индивидуальные и стремление личности сделать вклад в развитие индивидуальностей других личностей. Процесс персонализации подготовки будущего военного специалиста включает такие составляющие: индивидуализованная, межиндивидуализованная и метаиндивидуализованная.

Результатом процесса персонализации подготовки будущих военных специалистов является персональность – совокупность личностных, межличностных и профессиональных характеристик личности военного специалиста, которые отображают продуктивность результатов обучения и направлены на профессионально-личностное саморазвитие и его влияния на развитие других.

Формирование персональности будущего военного специалиста – это процесс преобразования установок в убеждения, привычки профессиональной направленности, личностные качества, навыки и умения человека, который выбрал для себя соответствующую военно-профессиональную деятельность.

Учитывая выделенные составные персонализации подготовки будущих специалистов и особенности военно-профессиональной деятельности были конкретизированы компоненты персональности будущих специалистов: личностный, межличностный и профессиональный.

Разносторонний анализ сущности и структуры персональности будущего военного специалиста позволил охарактеризовать компоненты персональности путем конкретизации таких элементов: личностный компонент – адаптивный, индивидуализационный и самореализационный; межличностный компонент –

интегративный, деятельностный и коммуникативный; профессиональный компонент – мотивационный, познавательный и компетентностный.

Структура личности будущего военного специалиста представляет собой пространственную модель, которая отображает компоненты личности и составляющие схемы персонализации подготовки будущих военных специалистов. Нижняя основа пространственной модели является определенной степенью персонализированной подготовки, а верхняя – это акмеологическая ступень персонализации подготовки будущих военных специалистов.

Разработана и экспериментально проверена методика диагностики уровней сформированности личности и модель процесса персонализации подготовки будущих военных специалистов; определены критерии и уровни сформированности личности будущих военных специалистов; представлены результаты констатирующего и формирующего этапов исследования.

Критериями личности будущих военных специалистов были выбраны элементы по каждому компоненту личности. Определены четыре уровня сформированности личности будущих военных специалистов: низкий, средний, достаточный и высокий. Под уровнем сформированности личности будущего военного специалиста подразумевалась количественная и качественная характеристика достаточно сформированных устойчивых свойств, определяющих степень интенсивности проявления каждой из характеристик ее личностного, межличностного и профессионального компонентов, которые являются взаимосвязанными между собой и образуют целостную и динамическую структуру.

Анализ психолого-педагогической и военно-профессиональной литературы позволил выявить и обосновать педагогические условия, способствующие персонализации подготовки будущих военных специалистов: современные информационные технологии обучения, интерактивные методы обучения и косвенное управление учебной деятельностью.

Разработанная модель процесса персонализации подготовки будущих военных специалистов состоит из четырех блоков: имитационного, конструктивного, импровизационного, акмеологического. Во всех блоках использовались задания, соответствующие определенным педагогическим условиям.

На формирующем этапе исследования внедрялась модель, целью которой было формирование личности будущих военных специалистов, путем реализации определенных педагогических условий и спецкурса „Основы личности будущих военных специалистов”. Все занятия спецкурса предусматривали использование педагогических условий, промежуточные

диагностики, коррекцию обучения и рекомендации по формированию личности будущих военных специалистов.

Анализ экспериментальных данных подтвердил правомерность выдвинутой нами гипотезы исследования.

Ключевые слова: персонализация, персонализация подготовки будущих военных специалистов, личность будущих военных специалистов.

Loginova N. I. Personalization of preparation for future professionals in the process of studies in higher military educational establishment. – Manuscript.

The thesis is for obtaining the scientific degree of the candidate of the pedagogical sciences in the speciality 13.00.04 – “The theory and methods of professional education”. – The National Academy of the State Borderguard Service of Ukraine named after Bogdan Khmelnytskyi. – Khmelnytskyi, 2007.

It is first developed and scientifically proved in the dissertation structure of process of personalization for preparation of future military professionals; structure and components of personality of future military professionals; pedagogical conditions which are promoting in forming of personality of military specialties; criteria and levels of formed of personality of future military professionals are proposed; the method for diagnostics of levels of formed for personality is developed; it is developed and approved the model of personalization of preparation in the process of studies in higher military educational establishment. Research materials found the practical reflection in development and approbation of the special course „Bases of personality future military professionals”.

Keywords: personalization, personalization of preparation of future military professionals, personality of future military professionals.